Бабкова О. О.
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
(Запоріжжя, Україна)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ОЦІНЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАКТИЦІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається процес формування готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності як один із напрямків підготовки педагогів у системі післядипломної освіти, оскільки ця діяльність є елементом професійної компетентності. За результатами пілотного дослідження констатувального експерименту виявлені пріоритетні проблеми формування вище зазначеної готовності на підставі утруднень, що виникають у педагогів під час оцінювання, та визначені найбільш значимі форми підвищення кваліфікації, серед яких курси та самоосвіта.

Ключові слова: *оцінювальна діяльність вчителів природничих спеціальностей, система підвищення кваліфікації вчителів, форми підвищення кваліфікації.*

Формуванню і розвитку оцінювальних умінь, як дидактичному елементу загальної професійної підготовки вчителя, певна увага приділяється при підготовці майбутніх педагогів з природничих наук. Але зміни у змісті освіти і підходах організації навчального процесу потребують інноваційних форм та методів контролю для отримання надійних оцінок навчальних досягнень учнів з предметів природничого циклу на різних етапах навчання і за різними системами навчання. Разом з цим у вчителів природничих спеціальностей виникають утруднення під час моніторингових досліджень з визначення рівня навчальних досягнень учнів, а саме: у створенні вимірників та інтерпретації результатів. Крім цього існують проблеми фахового (предметного) рівня педагогів; вмілого використання алгоритмів врахування індивідуальних особливостей учнів та педагогічного стимулюючого впливу. Відповідно актуалізується необхідність формування в системі післядипломної освіти готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності.

Результати констатувального експерименту дисертаційних досліджень О. Іванців, В. Іщенко, Т. Кухарчук [3, 4, 6] доводять, що більшість молодих вчителів природничих дисциплін мають низький рівень готовності до професійної діяльності, який не відповідає сучасним вимогам, оскільки університетська освіта готує у більшій ступені біолога-дослідника, біолога-науковця, ніж біолога-вчителя. Тому ця категорія молодих спеціалістів потребує проектування особистісної траєкторії розвитку та професіонального становлення через поєднання теоретичного і практичного компонентів підготовки, що в свою чергу сприяє самоосвітній діяльності та самореалізації особистості [4].

У системі післядипломної освіти здійснюється підготовка вчителів природничих спеціальностей за різними напрямами. Вченими розроблені моделі з розвитку творчого потенціалу вчителя природничо-наукових дисциплін [8], професійної компетентності вчителя географії як змістової основи його професійного розвитку [9], підготовки вчителів природничих дисциплін до профільного навчання старшокласників [10], інформаційно-технологічної підготовки вчителів природничо-математичного циклу [12].

У своєму дослідженні Н. Волковинська пропонує логіко-змістовну модель формування умінь оцінювальної діяльності вчителя в системі підвищення кваліфікації, що включає мотиваційний, цільовий, змістовний, технологічний та результативний компоненти і виступає теоретико-методологічною основою прогнозування результату, доповнюючи андрагогічну концепцію освіти [1].

Феномен оцінювальної діяльності вчителя залишається маловивченим. Науковці зазначають, що оцінювальна діяльність є інтелектуальною діяльністю [1], заключним етапом навчального процесу і важливо оцінити взаємовідносини між вчителем і учнями

[7], оцінювання є складовою частиною процесів моніторингу і діагностики та трактується як систематичний процес оцінки діяльності вчителя і її результатів, що проявляються в сукупності взаємопов'язаних ресурсів і діяльності, яка перетворює вхід і вихід, і націлена на професійний розвиток учителя [2].

Велика увага приділяється вченими контролю в освітньому процесі, як засобу встановлення зворотного зв'язку і механізму покращення роботи вчителя [5, 11]. Проте проблеми формування у післядипломній освіті готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності залишаються невирішеними, що робить актуальним проведення дослідження у цьому напрямку.

Метою статті є виявлення проблем щодо формування готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності у практиці післядипломної педагогічної освіти та впливу різних форм підвищення кваліфікації на рівень цієї готовності.

Дослідження проблем формування в післядипломній освіті готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності не обмежувалося вивченням педагогічного досвіду. Проблеми вивчалися в рамках пілотного дослідження констатувального експерименту.

Респондентами раніше зазначеного дослідження стали вчителі природничих спеціальностей у кількості 300 осіб. Це слухачі курсів підвищення кваліфікації Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Методика проведення пілотного дослідження включала анкетування, співбесіди, контент-аналіз.

За результатами опитування визначено якісний склад педагогів природничих спеціальностей залежно від освітньо-кваліфікаційної категорії (спеціаліст, спеціаліст ІІ кваліфікаційної категорії, спеціаліст І кваліфікаційної категорії, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії) та педагогічного стажу роботи (до 5 років, до 10 років, до 20 років, більше 20 років).

На підставі дисертаційного дослідження І. Сотніченко нами визначені основні форми підвищення кваліфікації: курси, науково-практичні конференції, семінари, творчі групи, школа педагогічної майстерності, самоосвіта [10].

Значна увага у нашому дослідженні приділялась визначенню значущості (пріоритетності) різних форм підвищення кваліфікації, оскільки від них залежить рівень готовності педагогів природничого циклу до оцінювальної діяльності. Результати опитування наведено в табл. 1, 2.

Таблиця 1

Оцінювання вчителями природничих спеціальностей впливу різних форм підвищення кваліфікації на формування їхньої готовності до оцінювальної діяльності залежно від кваліфікаційних категорій (результати пілотного дослідження)

Форми підвищення кваліфікації вчителів-природничих спеціальностей	*Групи вчителів за кваліфікаційними категоріями*				
	спеціаліст	спеціаліст ІІ кваліфікаційної категорії	спеціаліст І кваліфікаційної категорії	спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії	разом
курси ПК	23 (38,33%)	27 (36%)	34 (38,2%)	19 (25%)	103 (34,33%)
науково-практичні конференції	3 (5%)	5 (6,67%)	7 (7,86%)	10 (13,16%)	25 (8,33%)

Форми підвищення кваліфікації вчителів-природничих спеціальностей	*Групи вчителів за кваліфікаційними категоріями*				
	спеціаліст	спеціаліст II кваліфікаційної категорії	спеціаліст I кваліфікаційної категорії	спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії	разом
семінари	10 (16,67%)	11 (14,67%)	15 (16,85%)	14 (18,42%)	50 (16,66%)
творчі групи	3 (5%)	4 (5,33%)	4 (4,49%)	8 (10,53%)	19 (6,33%)
школа педагогічної майстерності	3 (5%)	6 (8%)	7 (7,87%)	9 (11,84%)	25 (8,33%)
самоосвіта	18 (30%)	22 (29,33%)	22 (24,72%)	16 (21,05%)	78 (26%)
Загальна кількість	60	75	89	76	300

Наведені дані в таблиці 1 дають підстави стверджувати, що найбільш значимими формами підвищення кваліфікації серед вчителів природничих спеціальностей за всіма кваліфікаційними категоріями є курси підвищення кваліфікації та самоосвіта (майже кожен п'ятий педагог певної кваліфікаційної категорії обрав саме ці форми, що разом складає майже половину відповідей усіх респондентів (60,33%) від загальної сукупності вибірки).

Таблиця 2

Оцінювання вчителями природничих спеціальностей впливу різних форм підвищення кваліфікації на формування їхньої готовності до оцінювальної діяльності залежно від педагогічного стажу (результати пілотного дослідження)

Форми підвищення кваліфікації вчителів природничих спеціальностей	*Групи вчителів за педагогічним стажем роботи*				
	до 5 років	до 10 років	до 20 років	Більше 20 років	разом
курси ПК	23 (41,81%)	19 (31,15%)	27 (30,68%)	21 (21,88%)	90 (30%)
науково-практичні конференції	3 (5,46%)	4 (6,56%)	11 (12,5%)	12 (12,5%)	30 (10%)
семінари	7 (12,73%)	8 (13,12%)	14 (15,91%)	15 (15,63%)	44 (14,67%)
творчі групи	4 (7,27%)	3 (4,92%)	7 (7,96%)	9 (9,38%)	23 (7,67%)
школа педагогічної майстерності	5 (9,09%)	6 (9,84%)	9 (10,23%)	12 (12,5%)	32 (10,67%)
самоосвіта	13 (23,64%)	21 (34,43%)	20 (22,73%)	27 (28,13%)	81 (27%)
Загальна кількість	55	61	88	96	300

Відповіді респондентів, наведені в таблиці 2, свідчать про найбільший вплив на формування готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності за усіма віковими показниками стажу роботи мають курси підвищення кваліфікації та самоосвіта (майже половина респондентів (57%) визначила саме ці форми); найменший – творчі групи. Причому найнижчі показники серед таких форм, як науково-практичні

конференції, творчі групи, школа педагогічної майстерності типові для вчителів природничих спеціальностей, які мають стаж роботи до п'яти і до десяти років, що доводить про недостатній досвід з оцінювальної діяльності цієї категорії педагогів.

Разом з цим коефіцієнт кореляції у відповідях вчителів різних за кваліфікаційною категорією і педагогічним стажем роботи становить 0,88, що доводить існування тісного зв'язку, і значить, що ці форми підвищення кваліфікації лінійно залежні і є дієвими для усіх зазначених категорій педагогів з предметів природничого циклу.

В рамках пілотного дослідження, спираючись на наукові праці [1, 5, 7], нами визначені проблеми з оцінювальної діяльності вчителів природничих спеціальностей відповідно до кваліфікаційної категорії та стажу роботи. Дані опитування наведені в таблицях 3, 4.

Таблиця 3

Результати опитування вчителів природничих спеціальностей щодо визначення проблем з оцінювальної діяльності відповідно до кваліфікаційної категорії (результати пілотного дослідження)

Проблема, що має найбільший пріоритет	*Групи вчителів за кваліфікаційними категоріями*				
	спеціаліст	спеціаліст II кваліфікаційної категорії	спеціаліст I кваліфікаційної категорії	спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії	разом
Структура процесу оцінювання навчальних досягнень учнів	27 (45%)	18 (24%)	21 (23,6%)	18 (23,68%)	84 (28%)
Функції оцінювання	7 (11,67%)	7 (9,33%)	8 (8,99%)	9 (11,84%)	31 (10,33%)
Критерії оцінювання	6 (10%)	11 (14,67%)	12 (13,48%)	8 (10,53%)	37 (12,33%)
Методи аналізу конкретних ситуацій	12 (20%)	24 (32%)	29 (32,58%)	31 (40,79%)	96 (32%)
Психолого-педагогічні вимоги до оцінювальної діяльності	8 (13,33%)	15 (20%)	19 (21,35%)	10 (13,16%)	52 (17,33%)
Загальна кількість	60	75	89	76	300

Результати, наведені в таблиці 3, дозволяють стверджувати, що вчителі природничих спеціальностей (майже половина респондентів – 45%), які мають кваліфікаційну категорію "спеціаліст" найбільшу проблему вбачають у понятті про структуру процесу оцінювання навчальних досягнень учнів. Всі визначені категорії педагогів зазначають про виникнення значних утруднень під час аналізу конкретних ситуацій (майже третина відповідей від загальної сукупності респондентів, 32%), і незначних – у розумінні функцій оцінювання, застосуванні критеріїв оцінювання (відповідно 10,33% і 12,33%). Ці ж тенденції спостерігаються у педагогів незалежно від стажу роботи (таблиця 4).

Таблиця 4

Результати опитування вчителів природничих спеціальностей щодо визначення проблем з оцінювальної діяльності відповідно до стажу роботи (результати пілотного дослідження)

Проблема, що має найбільший пріоритет	*Групи вчителів за педагогічним стажем роботи*				
	до 5 років	до 10 років	до 20 років	Більше 20 років	разом
Структура процесу оцінювання навчальних досягнень учнів	22 (40%)	17 (27,87%)	14 (15,91%)	15 (15,63%)	68 (22,67%)
Функції оцінювання	2 (3,64%)	3 (4,92%)	2 (2,27%)	5 (5,21%)	12 (4%)
Критерії оцінювання	10 (18,18%)	8 (13,12%)	6 (6,82%)	5 (5,21%)	29 (9,67%)
Методи аналізу конкретних ситуацій	12 (21,82%)	18 (29,51%)	33 (37,5%)	41 (42,71%)	104 (34,67%)
Психолого-педагогічні вимоги до оцінювальної діяльності	9 (16,34%)	15 (24,59%)	33 (37,5%)	30 (31,25%)	87 (29%)
Загальна кількість	55	61	88	96	300

Слід вказати на досить високі показники у відповідях педагогів, які мають вищу кваліфікаційну категорію і стаж роботи більше 20 років, стосовно проблем, які виникають в процесі аналізу конкретних ситуацій. Що цілком пояснюється більш виваженим підходом цих вчителів до здійснення оцінювальних процедур із застосуванням інноваційних методів інтерпретації навчальних результатів.

Висновки. Отже, результати пілотного дослідження визначили найбільш значимі форми формування готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності в післядипломній освіті, серед яких курси підвищення кваліфікації та самоосвіта, які потребують впровадження дистанційного навчання; пріоритетні проблеми з оцінювальної діяльності вчителів природничих спеціальностей, які реально вирішити у системі післядипломної освіти, створюючи в ній специфічні організаційно-педагогічні умови. Тому подальшої розробки потребує структурно-функціональна модель, структура якої складається із визначення провідних завдань навчальної роботи щодо формування компонентів змістовного блоку вище зазначеної готовності, а також підбір певних форм і методів організації навчальної діяльності в системі післядипломної освіти.

Використана література:

1. *Волковинская Н. Ю.* Формирование учений оценочной деятельности учителя в системе повышения квалификации : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Н. Ю. Волковинская. – Оренбург, 2008. – 41 с.
2. *Гвоздева М. С.* Организационно-педагогические условия оценивания профессиональной деятельности учителя : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / М. С. Гвоздева. – Петрозаводск, 2003. – 184 с.
3. *Іванців О. Я.* Підготовка студентів біологічних факультетів університетів до педагогічної діяльності в

процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / О. Я. Іванців. – Київ, 2000. – 22 с.

4. *Іщенко В. І.* Підготовка майбутнього вчителя природничих спеціальностей до самоосвітньої діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / В. І. Іщенко. – Черкаси, 2009. – 23 с.
5. *Колесников Ю. Ю.* Контроль образовательных результатов учащихся старших классов на основе информационных технологий : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Ю. Ю. Колесников. – Санкт-Петербург, 2009. – 200 с.
6. *Кухарчук Т. А.* Організаційно-педагогічні умови адаптації молодих вчителів природничих дисциплін до роботи в школі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Т. А. Кухарчук. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
7. *Поликарпова В. В.* Развитие оценочной деятельности учителя в процессе его профессионального становлення : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / В. В. Поликарпова. – Санкт-Петербург, 2009. – 35 с.
8. *Самигулина Г. С.* Развитие творческого потенциала учителя естественнонаучных дисциплин в процессе повышения квалификации : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Г. С. Самигулина. – Казань, 2006. – 245 с.
9. *Саюк В. І.* Розвиток професійної компетентності вчителів географії у системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / В. І. Саюк. – Київ, 2007. – 22 с.
10. *Сотніченко І. І.* Підготовкка вчителів природничих дисциплін до профільного навчання старшокласників у системі підвищення кваліфікації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / І. І. Сотніченко. – Київ, 2009. – 22 с.
11. *Упатова І. П.* Диференційований контроль навчальних досягнень учнів основної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / І. П. Упатова. – Харків, 2008. – 20 с.
12. *Хамитов Р. Г.* Информационно-технологическая подготовка учителей естественно-математического цикла в системе дополнительного профессионального образования : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Р. Г. Хамитов. – Казань, 2006. – 208 с.

Бабкова Е. А. Проблемы формирования готовности учителей естественных специальностей к оценочной деятельности в практике последипломного педагогического образования

В статье рассматривается процесс формирования готовности учителей естественных специальностей к оценочной деятельности как одно из направлений подготовки педагогов в системе последипломного образования, поскольку эта деятельность является элементом профессиональной компетентности. По результатам пилотного исследования констатирующего эксперимента выявлены приоритетные проблемы формирования вышеуказанной готовности на основании затруднений, возникающих у педагогов при оценке, и определены наиболее значимые формы повышения квалификации, среди которых курсы и самообразование.

Ключевые слова: *оценочная деятельность учителей естественных специальностей, система повышения квалификации учителей, формы повышения квалификации.*

Babkova E. A. The problems of the formation of the teachers of the natural specialties readiness to the evolutional activities in practice of the postgraduate education.

The process of the formation of the teachers' of the natural specialties readiness to evaluation as one of the teacher's areas of training in the system of the post-graduate education has been discussed in the article because this activity is a part of professional competence. The need for this process due to the low level of training of the future teachers of the natural specialties and the introduction of the innovative forms and methods of control into the educational space has been determined. The priority of the problems in the formation of the above indicated readiness, based on the difficulty, which arising in the classroom during the evaluation and identified the most significant forms of the educational training, including courses and self-education has been found due to the results of the pilot study of the research experiments. It is indicated that correlation's coefficient indicates the existence of a close connection of all the teacher's reply, according to the qualification category and experience and therefore the forms of the teacher's training which has been determined are of the highest priority. A similar trend in identifying

problems has been fixed. The greatest difficulties have been arised in natural specialty's teachers during analysis of specific situation; the smallest one – in understanding of the evaluation's functions and application of the criteria's evaluation. The reality of the solutions of the following problems through the creation in the system of the post-graduate education specific organizational and pedagogical conditions has been proved on the base of the experimental datas. In this regard, the need for the further development of the structural and functional model, whose structure consists of the definition of the leading training objectives of the educational work due to form of the components of the meaningful unit of the above indicated readiness and the selection of specific forms and methods of the organization of training activities in the system of the in post-graduate education too, has been justified.

***Keywords**: evaluational activity of the teachers of the natural specialties, the system of the improvement of the teacher's training, the forms of the teacher's training.*

Бартєнєва І. О.
Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського"
(Одеса, Україна)

ЦІЛЕСПРЯМОВАНЕ ФОРМУВАННЯ У ВИПУСКНИКІВ ШКІЛ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

У статті розглянуто актуальну проблему підготовки дітей до зовнішнього незалежного оцінювання, необхідною умовою якої є формування у них предметної компетентності. Розкрито сутність компетентнісного підходу. Вивчено шляхи формування предметної компетентності на уроках математики.

***Ключові слова:** компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, предметна компетентність, зовнішнє незалежне оцінювання.*

Реформування освіти в Україні передбачає відновлення змісту навчання з орієнтацією на ключові компетентності, оволодіння якими дозволить учням вирішувати різні задачі в усіх сферах життєдіяльності. Поняття компетентності в освіті виникло як розуміння того факту, що формування компетентності випускника школи слід вважати задачею і місією освіти. Ця компетентність повинна забезпечити йому можливість самореалізації у суспільстві, а також сприяти становленню громадянського суспільства.

Компетентність є передумовою успішної самореалізації випускника в суспільстві та розвитку самого суспільства. Головне завдання освіти – підготовка компетентного громадянина суспільства (випускника), який спроможний розкрити, розвинути, зберегти, вдало реалізувати свій потенціал в умовах складних вимог, які висуває перед ним сьогодення.

Аналіз останніх досліджень з проблематики дослідження засвідчив, що основна особливість компетентнісного підходу полягає в зміщенні акценту з нагромадження нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування, розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки, досвід успішних дій у різних сферах діяльності (І. Бургун).

Компетентнісний підхід передбачає не засвоєння учнем окремих знань і вмінь, а оволодіння ними в комплексі. Він включає гуманістичні, морально-етичні, культурні, естетичні, мотиваційні та інші компоненти, націлені на творчість, дію, ініціативу, виконання, результат (С. Раков).

А. Хуторськой пропонує розвести поняття "компетенція" та "компетентність", використовувати їх паралельно, але вкладаючи в них різний зміст. Компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів